

УДК 316.37

© Н.С. Шиліна, 2019

orcid.org/0000-0002-3798-3018

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2560010>

ШИЛІНА Наталія Євгенівна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії та історії України
Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова (м. Одеса)*

ПРОЦЕСИ НЕСВІДОМОГО ЛЮДИНИ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВЗАЄМОДІЙ

Статтю присвячено проблемі становлення особистості в сучасному інформаційному суспільстві та впливу несвідомого людини на оточуючий світ. Автор аналізує психоаналітичний підхід до розгляду особистості З. Фрейда, Е.Едінгера, Е. Ноймана, Дж. Франкла, а також сучасне бачення людини та реальності в квантовій механіці А. Пузікова. Порушується проблема взаємовпливу людини і суспільства, а саме процеси інтеріоризації та екстеріоризації. Проведено паралелі між алхімічними процесами несвідомого людини і їх відображенням у поведінці та діяльності особистості. Піднята проблема об'єктивної та суб'єктивної реальностей.

Ключові слова: *особистість, суспільство, реальність, несвідоме, свідомість, внутрішньоособистісний конфлікт, інтеріоризація, екстеріоризація, алхімічні операції, calcinatio, solution, coagulation, sublimation, mortificatio, separation, coniunctio, протореальність.*

Постановка проблеми. В даний момент часу наше суспільство зазнає ряд істотних змін. Із зростанням кількості інформації завдяки Інтернету, появі в житті кожної людини різних інформаційних засобів, що дозволяють миттєво отримувати будь-яку потрібну інформацію і зв'язуватися з будь-якою точкою світу, стиль життя сучасної людини істотно змінився. Змінилося її мислення і ментальність, світогляд і ставлення до світу, способи комунікації та способи самореалізації. Світи реальний і віртуальний щільно перетинаються до такої міри, що іноді різниця між ними в свідомості людини практично стирається.

Усі перераховані вище наслідки глобальної інформатизації ведуть до глибоких, багаторівневих змін соціальної системи,

зміни середовища, під впливом якої змінюється особистість. Але не лише зовнішні зміни істотно впливають на особистість. Внутрішні фактори розвитку, процеси несвідомого займають далеко не останнє місце у формуванні як самої людини, так і простору навколо неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення особистості в різних аспектах проводилося протягом всієї історії психологічної думки. Психологічні концепції особистості відрізняються спробою створити структуру особистості та визначити шляхи її розвитку і різноманіття внутрішнього Я (З. Фрейд, К. Юнг, К. Хорні, А. Адлер, К. Роджерс, Е. Еріксон, Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, А. В. Петровський та ін.). Співвідношення свідомого і несвідомого особистості розглядали З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, Б. Г. Ананьєв і ін. Серед українських вчених особистість у її різних аспектах досліджували Г. С. Костюк, який вважав рушійною силою психічного розвитку властиві суб'єктові внутрішні суперечності, до яких належать розбіжності між новими потребами і прагненнями суб'єкта та наявним рівнем оволодіння засобами їх задоволення. С. Д. Максименко створив оригінальну концепцію психологічних механізмів зародження, формування та реалізації особистості. К. В. Седих досліджувала проблему взаємодії сім'ї з освітніми соціальними інститутами. Емоційна стійкість та її прояви у діяльності особистості – це проблема наукового пошуку І. Ф. Аршави.

У процесі розгляду цих питань завжди зіставлялися інтереси особистості і суспільства. Суспільство являє собою єдиний і величезний механізм, що складається з крихітних елементів – людських особистостей. І чим далі розвивалося суспільство, тим все більш актуальною поставала проблема особистості і суспільства, яка була і є завжди актуальною і затребуваною.

Мета статті. Метою даної статті є спроба проаналізувати такі фактори впливу на особистість, як процеси несвідомого, а також процес проектування свого несвідомого у зовнішній світ з метою його корекції та змін відповідно до своїх психологічних потреб, або, у разі неможливості щось змінити, навчитися прийняттю та сформувати більшу гнучкість та адаптивність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взаємодіє особистості і суспільства споконвіку хвилювали уми

вчених різних епох. Протягом історії завжди існували різні суспільства з різними типами особистостей. Але в цих різних суспільствах і різних типах особистостей були деякі спільні риси, що і дозволяє в загальному вигляді ставити питання про взаємини особистості і суспільства. Слід зауважити, що особистість і суспільство – це певна єдина енергосистема, де кожен елемент не може існувати окремо один від одного. Тобто, ми не можемо представляти цей зв'язок у вигляді ланцюжка, де поступово окремі і відокремлені один від одного особистості поступово об'єдналися в суспільство. Людство почало усвідомлювати себе і роль кожного індивіда саме завдяки суспільній свідомості, здатності об'єднуватися в групи і колективи і діяти спільно, використовуючи однакові для всіх символи, образи, поняття, норми, закони і правила. За допомогою і під впливом суспільства можлива індивідуалізація людини як самобутньої унікальної творчої особистості.

Людина є продукт часу і обставин, в яких вона живе. Погляди та ідеї в загальному випадку визначаються суспільством; людина думає так, як її примушує думати «дух часу». Зі зміною суспільного ладу змінюється положення особистості, її інтереси і потреби.

Людину відрізняє можливість усвідомити себе, можливість відокремити себе від природи, протиставити себе їй з тим, щоб привнести до неї необхідні для виживання зміни. Намагаючись зрозуміти, хто вона, проектуючи ці переживання у зовнішній світ, людина виражає себе через міфологію, різноманітні культури і релігії в ідеалізованому бажанні вирішити існуюче протиріччя. Тобто в самій взаємодії людини зі світом лежить конфлікт протиріччя, протиставлення, який і задає необхідну динаміку процесу еволюціонування. Конфлікт з реальністю змушує постійно шукати способи зняття протиріччя – або за рахунок підпорядкування зовнішніх умов вимогам людини, або за рахунок вдосконалення самої людини – її свідомості і інтелекту.

Внутрішній конфлікт як рушійну силу психіки розглядав у своїй теорії австрійський психіатр Зигмунд Фрейд.

Суть його теорії полягала в наступному: люди знаходяться в стані невинного конфлікту, джерела якого лежать в іншій, більш широкій сфері психічного життя – в неусвідомлюваних спонуканнях. Принцип задоволення (несвідоме, Ід), а саме

задоволення інстинктивного бажання і нехайна розрядка напруги, який З. Фрейд назвав основною силою, яка рухає психічні процеси, знаходиться в постійному конфлікті з принципом реальності (Его), який відкладає можливості задоволення і тимчасово терпить незадоволення.

Тобто З. Фрейд у своїй теорії доводив, що людина – це, перш за все, істота біологічна, і вся її діяльність спрямована і організована внутрішніми процесами збудження і задоволення. Але суспільство, його взаємодія і організація засновані на соціальних нормах, принципах і правилах, і для того щоб співіснувати в суспільстві, особистість повинна засвоїти всі суспільні норми і правила, сформувати в собі певний цензор, що дозволяє регулювати свою поведінку відповідно до соціальних вимог і очікувань (З. Фрейд).

Конфліктні відносини Его і несвідомого фактично прирівнюються до суперечливих відносин особистості і суспільства, колективу. З одного боку людина бажає задовольнити свої егоїстичні бажання і потреби, незважаючи на кількість ресурсів, а з іншого – змушена миритися із суспільством собі подібних, встановлюючи норми і правила поведінки, формуючи в собі такі цінності як розумність, толерантність, співпереживання, почуття справедливості тощо.

Тобто, суспільство впливає на особистість, використовуючи спеціально організований вплив через формування певної системи моральних норм і правил, яка впроваджується за допомогою виховання, пропаганди, державної провідної ідеології тощо. А особистість впливає на суспільство, заявляючи про свої біологічні потреби, незадоволені бажання, проектуючи свої уявлення про реальність у зовнішній світ. Інакше кажучи, в психічному просторі індивіда відбуваються два протилежні процеси – інтеріоризація і екстеріоризація.

Інтеріоризація – це формування внутрішніх структур людської психіки за допомогою засвоєння зовнішньої соціальної діяльності, привласнення життєвого досвіду, становлення психічних функцій і розвитку в цілому. Будь-яка складна дія, перш ніж стати надбанням розуму, має бути реалізована зовні. Будь-яка форма людської психіки спочатку складається як зовнішня, соціальна форма спілкування між людьми, як трудова або інша діяльність, і лише потім внаслідок інтеріоризації стає

компонентом психіки людини. В результаті інтеріоризації зовнішні процеси піддаються специфічній трансформації – узагальнюються, скорочуються і стають здатними до подальшого розвитку, який переходить межі можливостей зовнішньої діяльності. При цьому окремі дії і операції можуть випадати зовсім.

Зовнішня і внутрішня діяльності тісно переплітаються між собою. І таке єднання описується не тільки поняттям інтеріоризації зовнішньої діяльності. Воно необхідно передбачає існування переходів в протилежному напрямку від внутрішньої до зовнішньої діяльності. Це процес екстеріоризації.

Екстеріоризація – перехід внутрішніх, психічних актів у зовнішній план, в конкретні зовнішні реакції і дії людини. Це процес, в результаті якого внутрішнє психічне життя людини отримує зовні виражену (знакову і соціальну) форму свого існування. Породження зовнішньої діяльності відбувається на основі ряду внутрішніх структур, що склалися в процесі інтеріоризації зовнішньої діяльності людини.

Таким чином, людина може відчувати себе в речах, які вона створює, і може, навпаки, відчужуватися від цих речей і ставати по відношенню до них чужинцем. Людина може також «переносити свої власні імпульси і моторні відчуття зовні, іншими словами, має здатність проектувати свої внутрішні периферичні і моторні відчуття на зовнішні об'єкти» (Франкл, 2007, с.49). Говорячи іншими словами, проектуючи на світ образи свого внутрішнього психічного, людина впливає на свою зовнішню реальність, яка, в свою чергу, окреслює межі її можливостей і «повертає» їй назад її ідеї у вигляді здійсненого або не здійснено внутрішнього досвіду.

Подібної думки дотримується і Ірвінг Ялом, говорячи, що «несвідомі сили впливають на свідоме функціонування» (Ялом, 2017, с.22), і Еріх Нойман. У своїй праці «Походження і розвиток свідомості» він представляє психічний світ образів як синтез сприйняття внутрішнього і зовнішнього світу, і це можна побачити, за його словами, на прикладі будь-якого символу. «Так, психічний образ-символ «вогню» як чогось «червоного», «гарячого», «палаючого» несе стільки ж елементів внутрішнього сприйняття, скільки і зовнішнього. «Червоне» володіє не тільки помітною властивістю почервоніння, але також і емоційним

компонентом тепла як внутрішнього процесу збудження. «Вогненний», «гарячий», «палаючий» тощо є образами більшою мірою емоційними, ніж тими, які сприймаються» (Нойман, 1998, с.157).

Іншими словами, Е. Нойман стверджує, що вогонь – як фізичний процес окислення, – сприймається за допомогою образів, які беруть свій початок з внутрішнього світу психіки і проєктуються на світ зовнішній, а не за допомогою того, що сприйняття зовнішнього світу накладаються на світ внутрішній. Первинними автор вважає об'єктивні реакції на об'єкт, в той час як об'єктивні властивості об'єкту стають вторинними. У людському розвитку об'єкт лише дуже поступово і вкрай повільно виокремлюється з маси проєкцій, які огортають його і які беруть свій початок у внутрішніх джерелах психічного світу.

Вплив особистості на зовнішній світ можна простежити, починаючи з первісних часів. Людина примітивної культури вірила в силу магічних обрядів і ритуалів, які застосовувались, наприклад, з метою вплинути на результат полювання. Е. Нойман стверджує, що вона, ця сила, насправді впливає на успіх її полювання, ось тільки вплив здійснюється не через об'єкт, а через суб'єкт. Сам обряд, або інша релігійна дія, впливає на суб'єкт, який практикує магію або сповідує релігію, змінюючи і підвищуючи його власну здатність діяти. Тобто, в деякому сенсі результат дії залежить від впливу обряду, діючим фактором в такому впливі є «реальність душі», а не реальність світу. Спочатку реальність душі проєктувалась на зовнішню реальність», вважає Е. Нойман (1998, с.115).

Можна сказати, що людина і суспільство «віддзеркалюють» одне одного. Всі процеси, які відбуваються у внутрішньому психічному плані, знаходять своє відображення у зовнішніх подіях, поведінці особистості, привносять свої зміни в систему комунікацій.

Е. Едінгер співвідносить значущі процеси в несвідомому людини з основними алхімічними операціями: *calcinatio*, *solution*, *coagulation*, *sublimation*, *mortificatio*, *separation*, *coniunctio*. Все алхімічні операції можна співставити як з хімічними процесами, так і з їх аналогами, що відбуваються в людській психіці. Наприклад, процес «*calcinatio*» (очищення) частково співвідноситься, за словами автора, з хімічної

процедурою прожарювання і полягає в інтенсивному нагріванні речовини з тим, щоб прогнати воду і всі інші елементи, здатні випаровуватись. «Якщо ж ми спроектуємо цей процес на несвідоме людини, то тоді «*calcinatio*» має справу з примітивною тіньовою стороною, яка заражена несвідомим, де ховаються голод і дикі інстинкти. Полум'я, необхідне для цієї операції, виникає з фрустрації інстинктивних бажань» (Едінгер, 2017, с.44).

Ця ідея тісно переплітається з Фрейдівською ідеєю витіснення потреб, які не відповідають суспільним очікуванням, в область несвідомого. Накопичення таких різниць напружи тисне на Его, вимагаючи необхідної розрядки, і тоді Его стає вразливим для захоплення сильними емоціями або інтенсивним афектом. Людина в подібному випадку легко може ідентифікувати себе з емоційною реакцією, як своєю, так і іншої людини, щоб скинути наростаюче напруження, очиститися. Вона легко може йти на конфлікти або піддаватися провокаціям, масовим революційним настроям. Або ж звинувачувати себе за пережиті пристрасті, сильний гнів, ревнощі або заздрість, страждаючи і караючи себе ще більше.

Один з важливих процесів для розвитку психіки – це «*solution*» (розчинення). Розчинення означає повернення з диференційованого стану матерії до її первинного недиференційованого стану. «Нерухомі статичні аспекти особистості не допускають ніяких змін. Їх влада встановлена раз і назавжди, і сумніви в них не допускаються. Для того щоб відбулася трансформація, ці статичні аспекти повинні бути розчинені і доведені до стану *primamateria*» (Едінгер, 2017, с.300).

Саме завдяки «*solution*» нівелюються жорсткі установки Его. Людина стає більш гнучкою, змінює свої тверді принципи на інші, стає здатною до відновлення і розвитку.

Однак у цього процесу є і зворотна сторона. Его, зливаючись з несвідомим, регресує і втрачає здатність до реалізації своєї індивідуальності. Тоді суспільство стикається з пасивними, інфантильними людьми, які не прагнуть бути успішними, відповідальними і активними, яким подобається стан відомості і безвідповідальності, що породжується злиттям з

первинним станом психічного, з таким собі синкретизмом з природою.

Зовнішній світ створений багато в чому завдяки руху думки людини. У взаємодії індивіда з матеріальною реальністю часто первинною стає саме думка. Ідея-проект-реалізація – і ось вже думка стає матеріальною. Матеріалізацію думки можна частково співвіднести з процесом, який позначається Е. Едінгером як процес «*coagulatio*» (коагуляція). Це згущення речовини, або іншими словами, її втілення, реалізація в психіці через втілення, відображення у зовнішньому світі. «Концепти і абстракції не коагулюють, – пише автор, – вони створюють повітря, а не землю... Образи ж сновидінь і активної уяви коагулюють. Вони здійснюють зв'язок між зовнішнім і внутрішнім світом через пропорційні або аналогічні образи, і таким шляхом коагулюють матерію душі» (Едінгер, 2017, с.139).

Алхімічний процес «*coagulatio*» лежить в основі формування Его через присвоювання архетипічного досвіду. Персоніфікація архетипів відбувається в дитинстві через значущі відносини. Частина архетипу, активізована батьками (не має значення – позитивна чи негативна), інкорпорується в особистість дитини. Та частина, яка не була втілена, залишається нереалізованою і при наближенні до Его лякає його своєю трансперсональною силою. Саме тому багато людей чіпляються навіть за суто негативні аспекти відносин, вважаючи їх безпечними, якщо подібні аспекти були персоніфіковані в дитинстві, і повністю відкидають позитивні аспекти, які здаються їм руйнівними в разі відсутності їх втілення в особистості. У такому випадку перед суспільством постає проблема нещасливих шлюбів та незадоволених своїми відносинами людей, які переносять своє незадоволення у всі сфери життя: сім'я, робота, відношення до своєї держави, її соціальної структури, економічної та політичної системи тощо.

Процес «*sublimation*» повністю заснований на ідеї піднесення духу над матерією. У психологічному відношенні, вважає Е. Едінгер, це відповідає «способу мати справу з конкретною проблемою, піднімаючись над нею, сприймаючи її об'єктивно» (Едінгер, 2017, с.155). Саме в цьому випадку ми бачимо сенс проблеми і розглядаємо її як окремий приклад більш загального випадку. «Просто знайти підходящі слова або

поняття, описуючи психічний стан, – суттєвий крок для того, щоб вийти з цього стану, достатньо поглянути на нього зверху» (Едінгер, 2017, с.155). Людина, у якої актуалізований цей процес, стає зібраною, сконцентрованою на вирішенні своїх труднощів. В неї відсутні мазохистські тенденції до самознищення та самоприниження. Такі люди реалізують себе та надихають інших на рух вперед та саморозкриття.

Процес «mortificatio» (умертвіння) – «найбільш негативно забарвлена операція в алхімії. Вона пов'язана з темрявою, ураженням, тортурами, каліцтвом, смертю та гниттям» (Едінгер, 2017, с.193). З психологічної точки зору – це усвідомлення особистістю своєї тіньової сторони і прийняття «зла» в собі. Афективні спалахи, обурення, ненависть і злість, неприйняття і відраза до себе, бажання збочених задовольень, вимоги влади – все це ті почуття, які, як правило, витісняються в область темряви, несвідомого, щоб відповідати соціально очікуваному ідеалу. Або ці витіснені комплекси будуть повільно знищувати людини, або вона сама знищить їх, пройшовши через болісне усвідомлення своєї недосконалості.

Ще один процес – «separatio» (відділення), – це процес, за Е. Едінгером, алхімічного поділу елементів з метою формування нових відносин і пропорцій. Не будемо проводити аналогії з хімічними операціями, а перейдемо відразу до тих процесів, які відбуваються в несвідомому людини і проектуються на зовнішній світ.

В основі цього процесу лежить розумова і оціночна діяльність, усвідомлення протилежностей. Процес «separatio» часто пов'язаний з переживанням розриву і смерті. Смерть, яка наснилась людині, може говорити про несвідому спробу скинути зайві ідентичності, пов'язані з нею. Часті думки про розлучення сигналізують про те ж саме. Людина при цьому може обійтись символічним програванням розлучення, не вдаючись до кардинальних методів, а може й піти на розрив відносин, який дзеркально відобразить те, що відбувається всередині неї самої.

Також «separatio» пов'язаний і з психологічним відділенням від матері з метою формування власної індивідуальності. Бунт підлітків, їх спроби вирватись з батьківських кайданів відображає їх спосіб знайти себе, спробу Его сепаруватись від

батьківських ідентичностей. Цим процесом ми можемо пояснити формування молодіжних субкультур, де встановлюються свої правила як символ кріпосних стін, які відокремлюють їх від загальноприйнятих законів моралі.

До «separatio» відносяться і сварки між родичами як спроба скинути загальні «кровні» програми, і між друзями – зняти зайві взаємодентифікації, які постали на шляху до особистісної цілісності.

Автор стверджує, що «якщо в учасників цього процесу відсутнє розуміння того, що відбувається, сепарація може стати небезпечною і навіть жорстокою. Такий хід подій неминучий, коли відносини несвідомої ідентифікації стоять на шляху гострої необхідності в індивідуалізації» (Едінгер, 2017, с.244).

І, нарешті, сьомий алхімічний процес – «conjunctio» (з'єднання) – це вирішення конфліктів і з'єднання розрізнених психічних змістів в єдине поле, набуття людиною цілісності та зв'язку зі своїм внутрішнім джерелом. «Людина виявляється включеною в нескінченний човниковий рух між протилежностями. Але дуже поступово з'являється нова точка зору, яка дозволяє одночасно переживати протилежні полюси. Ця нова точка зору, яка і звільняє, і, в той же час, обтяжує, і є coniunctio» (Едінгер, 2017, с.274).

Отже, внутрішнє психічне, проектуючи свої несвідомі змісти на зовнішній світ, формує ті впливи, які відповідають процесам, що протікають всередині, а, значить, соціальна взаємодія багато в чому залежить від розвитку включених в суспільство індивідів.

Але не тільки багато філософів і психологів вважають несвідоме і свідомість людини фактором формування навколишньої реальності. Проблема еволюції людської свідомості вивчається в квантовій психології. Квантова психологія або квантологія – еволюційно новий підхід до розуміння процесів свідомості не тільки як основи психожиття людини, а й як фундаментальних процесів виникнення і еволюції оточуючої нас реальності, підхід, який заснований на революційному прориві в базових уявленнях про буття свідомості і його ролі в світі матерії.

Дослідження мікросвіту показали, що результати експерименту, а, отже, і фізична реальність залежать від

експериментатора. Сама логіка поведінки квантових об'єктів і функцій їх прояву в матеріальному світі зажадала обліку такого фактору, як свідомість експериментатора. Тобто ми можемо стверджувати, що фізична реальність, а точніше її відбиток у свідомості людини, залежить від цієї самої свідомості.

Людина ототожнює буття з проекцією буття в своїй свідомості, не в силах осягнути все буття в цілому в його об'єктивності. Її проекції визначаються і, відповідно, обмежуються її досвідом. Але жодна з проекцій жодної людини не відповідає об'єктивній дійсності і не може бути строго визначена чим би там не було суб'єктивним досвідом.

Квантова механіка прагне пояснити зворотне: що більш логічно було б припустити те, що реальне буття в його незалежній від свідомості цілісності є процесом необмежених невизначеностей. Цей процес включає в себе всі можливі варіанти проекцій буття, як потенційно можливі для вибору. А. П. Пузіков, зокрема, називає подібне буття протореальністю, певним буттям в його цілісності, яке ніяк не залежить від суб'єктивних проекцій свідомості.

Автор стверджує, що «в протореальності існують всі можливі варіанти розвитку подій від даної точки сьогодення, але тільки як потенційно можливі. Вони існують в певній невизначеності, яка проектується в визначеність проекції в результаті вибору нашою свідомістю» (Пузіков, 2010).

Іншими словами, при величезній варіативності можливостей людина свідомо чи несвідомо вибирає один з варіантів реальності, який актуальний для неї в даний момент, при цьому всі інші варіанти залишаються потенційним, і ми можемо назвати їх в рівній мірі як іншими квантовими світами, так і витісненими в несвідоме неактуальними на даний момент виборами.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, людина і світ ніби віддзеркалюють одне одного, відтворюючи ті образи і смисли, які є актуальними на даний момент і які формують реальність. Процеси, які відбуваються в несвідомому людини, проектуються на зовнішній світ і реалізуються в її поведінці, в образі думок і дій, в переживанні свого втілення, в масових громадських явищах та інших соціальних взаємодіях. Зовнішні вимоги інтеріоризуються у

внутрішні цінності і протиріччя, внутрішні смисли людини; її потреби і вибори за допомогою екстеріоризації переносяться в зовнішній план, матеріалізуються у вигляді сценаріїв її життя, за які вона несе безпосередню відповідальність і як носій головного конфлікту (конфлікту між внутрішнім і зовнішнім, між свідомим і несвідомим, між інстинктами і ментальністю, між біологічною природою і природою духу), і як незаперечний творець власної реальності.

Список використаних джерел

- Нойман Э. Происхождение и развитие сознания / Эрих Нойманн.– М.: Рефл-бук, Ваклер, 1998. – 236 с.
- Пузиков А.П. Эволюция сознания // А.П. Пузиков. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zovnet.ru/science/science1.htm#0>
- Франкл Джордж. Археология ума / Джордж Франкл // под ред. В.М. Дудников. – М. : Астрель, 2007. – 254 с.
- Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. произведений [Текст] / З. Фрейд; сост., науч. ред., авт. вступ. ст. М.Г. Ярошевский. – М.: Просвещение, 1990. – 448 с.
- Эдингер Ф. Э. Анатомия души. Алхимический символизм в психотерапии/ Эдвард Ф. Эдингер. – М.: Клуб Касталия, 2017. – 302 с.
- Ялом И. «Дар психотерапии» / Ирвинг Ялом [пер. с англ. Э.И. Мельник]. – М.: Издательство «Э», 2017. – 352 с.

References

- Nojman Je. (1998). Proishozhdenie i razvitie soznaniya [The origin and development of consciousness]. Moskva: Refl-buk, Vakler, pp. 115-157
- Puzikov A.P. Jevoljucija Soznaniya [Evolution of consciousness]. Jelektronnyj resurs. Rezhim dostupa: <http://www.zovnet.ru/science/science1.htm#0>
- Frankl Dzhordzh. (2007). Arheologija uma [Archeology of the mind]. Moskva: Astrel', pp. 40-65
- Frejd Z. (1990). Psihologija bessoznatel'nogo [Psychology of the unconscious]. Sb. Proizvedenij. Moskva: Prosveshhenie, 448 p.
- Jedinger F. Je. (2017). Anatomija dushi. Alhimicheskij simbolizm v psihoterapii [Anatomy of the soul. Alchemical symbolism in psychotherapy]. Moskva: Klub Kastalija, 302 p.
- Jalom I. (2017). Dar psihoterapii [Psychotherapy gift]. Moskva: Izdatel'stvo «Je», pp. 20-32.

N. Shylina

HUMAN UNCONSCIOUS PROCESSES AS A FACTOR OF FORMATION OF THE OUTSIDE WORLD AND SOCIAL INTERACTIONS

The article is devoted to the problem of the formation of personality in the modern information society and the influence of the unconscious person on the surrounding world. The author analyzes the psychoanalytic approach to the consideration of the personality by Z. Freud. The author also considers the conflict between the principle of pleasure and the principle of rationality and its influence on the interaction of personality and society. The author characterizes the psychoanalytic approach of J. Frankl. The problem of the mutual influence of personality and society, namely the processes of interiorization and exteriorization, is revealed. The theory of E. Neumann about the influence of the unconscious on the functioning of consciousness is described in the article.

E. Edinger's scientific work is also analyzed by the author. Parallels between the alchemical processes of the unconscious person and their reflection in the behavior and activities of the individual were made. The author analyzes also the modern view on the problem of person and reality in quantum mechanics. In this context, A. Puzikov's approach is considered. The problem of objective and subjective realities has been raised. The concept of proto-reality is revealed in the article. The influence of the choice of personality from the endless options on the formation of actual reality is explained in the article.

Key words: *individual, society, reality, unconscious, consciousness, intrapersonal conflict, interiorization, exteriorization, alchemical operations, calcinatio, solution, coagulation, sublimation, mortificatio, separation, coniunctio, proto-reality.*

Надійшла до редакції 31.10.2018 р.